

Renata Bładacz

Politechnika Częstochowska

RACHUNKOWOŚĆ ZARZĄDCZA W POLSCE PO ROKU 1990

Streszczenie: W warunkach transformacji polskiej gospodarki oraz postępu w prowadzeniu działalności gospodarczej, które dokonały się w XX wieku i nadal postępują, konieczne jest stosowanie w zarządzaniu przedsiębiorstwami nowoczesnych narzędzi w zakresie rachunkowości. W ostatnim dwudziestoleciu (od około 1985 r.) obserwuje się dynamiczny rozwój rachunkowości zarządczej. Równolegle następują przemiany w zakresie badań w dziedzinie rachunkowości zarządczej, dotyczące zarówno jej zakresu przedmiotowego, jak i stosowanych metod badawczych. O rozwoju rachunkowości zarządczej pisało wielu, również polskich autorów. Niniejsze opracowanie jest kontynuacją opracowania *Rachunkowość zarządcza w Polsce w latach 1950-1990* i ma na celu przedstawienie rozwoju badań w zakresie rachunkowości zarządczej w Polsce po roku 1990 na podstawie literatury przedmiotu.

Słowa kluczowe: rachunkowość, rachunkowość zarządcza, ewolucja rachunkowości, rachunek kosztów.

1. Wstęp

Problematyka rachunkowości zarządczej była poruszana w literaturze polskiej już w latach 50. Początkowo, o czym autorka wspominała we wcześniejszym opracowaniu, badania naukowe z zakresu rachunkowości rozwijały się głównie w kierunku metodologicznym, gdyż był to teren neutralny i niezwiązany z bieżącą praktyką rachunkowości. W obrębie rachunkowości zarządczej w szerszym zakresie wykorzystywano dorobek krajów zachodnich, gdyż tam nastąpił istotny rozwój w dziedzinie rachunkowości. Przenoszenie tych rozwiązań i rozpowszechnianie ich w polskim piśmiennictwie zawdzięczamy głównie A. Jarugowej, która poświęciła temu działaniu wiele czasu i wysiłków, publikując liczne cenne opracowania poświęcone zagadnieniom rozwoju rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej [Jaruga (red.) 1991, 1995; Jaruga 1992, 1997, 1999; Jaruga, Szychta 1994; Jaruga, Nowak, Szychta 1998, 1999; Jaruga, Kabalski, Szychta 2010]¹. Opracowania te w dalszym ciągu stanowią podstawową bazę metodologiczną do prowadzonych badań naukowych. Podejście

¹ Zob. tabela 1 i spis literatury.

do rachunkowości zarządczej zmieniało się wraz ze zmianą warunków funkcjonowania przedsiębiorstw. Największe zmiany w funkcjonowaniu przedsiębiorstw dokonywały się w ostatnich dwóch dekadach, dlatego też niewątpliwie okres ten należy zaliczyć do bardzo owocnych z perspektywy rozwoju nowych koncepcji zarządzania oraz instrumentów analitycznych wspomagających zarządzanie. Stwierdzenie to dotyczy w szczególności systemów informacyjnych wspomagających zarządzanie, do jakich zaliczyć należy rachunkowość zarządczą. Rozwój w tym zakresie jest tym bardziej istotny, że propagowane aktualnie rozwiązania coraz szybciej znajdują zastosowanie w praktyce podmiotów gospodarczych, również w Polsce.

Niniejsze opracowanie jest kontynuacją opracowania *Rachunkowość zarządcza w Polsce w latach 1950-1990* [Biadacz 2010, s. 21-32] i ma na celu przedstawienie rozwoju rachunkowości zarządczej w Polsce po roku 1990 na podstawie literatury przedmiotu.

2. Rachunkowość zarządcza w literaturze polskiej po roku 1990

Intensywna dynamika zmian otoczenia, w którym funkcjonują przedsiębiorstwa w dzisiejszych czasach, a także sukcesywne pogłębianie się konkurencji rynkowej powodują konieczność wypracowania metod szybkiego dostosowania się do nowych realiów. Realia te narzucają konieczność wykorzystania takich technik zarządzania podmiotem gospodarczym, które uczynią je organizacjami dynamicznymi, reagującymi elastycznie na zmiany otoczenia i nowe wyzwania rynkowe. Dodatkowo transformacja ustrojowa oraz przekształcenia systemu gospodarczego w Polsce sprawiły, że wystąpiła konieczność dostosowania przedsiębiorstw do realiów współczesnej gospodarki rynkowej. Pomogły w tym wprowadzone od początku 1991 r. nowe przepisy w dziedzinie rachunkowości², a w roku 1994 – ustawy o rachunkowości³, obowiązującej od 1995 r. Regulacje te stworzyły po raz pierwszy po wojnie – możliwość kształtowania systemów rachunku kosztów w przedsiębiorstwach w sposób w pełni dostosowany do specyfiki branżowej i warunków ich działania. Od tego czasu przedsiębiorstwa polskie mogą wdrażać systemy rachunku kosztów oraz wykorzystywać metody i instrumenty rachunkowości zarządczej dostosowane do ich wielkości, specyfiki działalności i wewnętrznych potrzeb informacyjnych kadry menedżerskiej. W warunkach przemian gospodarczych oraz postępu w prowadzeniu działalności gospodarczej konieczne jest stosowanie w zarządzaniu przedsiębiorstwami nowoczesnych narzędzi zarządzania w zakresie rachunkowości.

² Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15 stycznia 1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości, DzU z 1991, nr 10; z 1992, nr 96.

³ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU z 1994, nr 121 z późn. zm.; ostatnie zmiany DzU z 2009, nr 152, poz. 1223; nr 157, poz. 1241; nr 165, poz. 1316 oraz z 2010, nr 47, poz. 278.

Nowoczesna i ciągle rozwijająca się gospodarka rynkowa, stawia polskie przedsiębiorstwa przed koniecznością systematycznego rozwoju oraz udoskonalenia systemów zarządzania podmiotem gospodarczym. Z tego też względu synchronizacja wymagań rynku z potencjałem podmiotu gospodarczego wymaga podejmowania efektywnych decyzji opartych na dobrze przygotowanych i przetworzonych informacjach. Stanowi ona bowiem warunek przetrwania i zachowania konkurencyjności przedsiębiorstwa na rynku.

Problematyka rachunkowości przydatnej w zarządzaniu przedsiębiorstwem była, jak wspomniano wcześniej, naświetlana już od początku lat pięćdziesiątych. W latach 90. badania w tym zakresie podlegały intensyfikacji i obecnie stanowią temat rozważań wielu teoretyków i praktyków rachunkowości.

W ciągu ostatnich 20 lat rachunkowość zarządcza stała się przedmiotem wykładanym na wielu kierunkach ekonomicznych szkół wyższych w całym kraju.

Od początku lat 90. zaczęto wydawać podręczniki, monografie i artykuły z zakresu rachunkowości zarządczej oraz decyzyjnych rachunków kosztów, a ich liczba ciągle wzrasta. W tabeli 1 zaprezentowano w porządku chronologicznym wykaz najważniejszych publikacji zwartych z zakresu rachunkowości zarządczej z uwzględnieniem literatury uzupełniającej dotyczącej rachunku kosztów⁴.

Tabela 1. Wykaz publikacji zwartych z zakresu rachunkowości zarządczej i rachunku kosztów

Rok	Nazwisko i imię	Tytuł książki
1	2	3
1991	Jaruga A., Sobańska L., Sochacka R.	<i>Metody kalkulacji. Koszty. Ceny. Decyzje</i> , PWE, Warszawa
1991	Jarugowa A. (red.)	<i>Współczesne problemy rachunkowości</i> , PWE, Warszawa
1992	Jaruga A., Kopczyńska L., Sobańska I., Szychta A., Walińska E. i in.	<i>Rachunkowość dla menedżerów</i> , RaFiB, Łódź, 1994
1994	Sojak S.	<i>Rachunkowość zarządcza w warunkach inflacji</i> , TNOiK, Toruń, 1997, 1999, 2000
1994	Dobija M.	<i>Rachunkowość zarządcza</i> , PWE, Warszawa
1994	Nowak E.	<i>Decyzyjne rachunki kosztów. Kalkulacje menedżera</i> , PWN, Warszawa
1995	Jarugowa A. (red.)	<i>Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza</i> , SKwP, Warszawa, 1998, 2000, 2002
1996	Nowak E.	<i>Teoria kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem</i> , PWN, Warszawa

⁴ Na rynku wydawniczym obecnie znajduje się znacznie więcej pozycji, oprócz wymienionych, które stanowią wkład w dorobek nauki i praktyki rachunkowości dla potrzeb zarządzania. W wykazie ze względów organizacyjnych uwzględniono najważniejsze i najbardziej popularne pozycje z tego zakresu.

1	2	3
1996	Nowak E. (red.)	<i>Rachunkowość w controllingu przedsiębiorstwa</i> , PWE, Warszawa
1996	Sawicki K.	<i>Rachunek kosztów</i> , Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa
1996	Gabruszewicz W., Kamela-Sowińska A., Poetschke H.	<i>Rachunkowość zarządcza</i> , Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań
1996	Gierusz J.	<i>Rachunek kosztów produkcji sprzężonej. Aspekty metodologiczne</i> . Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk
1997	Dobija M.	<i>Rachunkowość zarządcza i controlling</i> , PWN, Warszawa, 2002
1997	Kiziukiewicz T. (red.)	<i>Rachunkowość zarządcza</i> , Wydawnictwo EKSPERT, Wrocław, kilkakrotnie wznawiane
1997	Komorowski J.	<i>Budżetowanie jako metoda zarządzania przedsiębiorstwem</i> , PWN, Warszawa
1997	Sobańska I.	<i>Tendencje rozwoju rachunku kosztów w Niemczech</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź
1997	Świdarska G.K. (red.)	<i>Rachunkowość zarządcza</i> , Wydawnictwo Poltext, Warszawa
1997	Turyna J.	<i>System informacyjny rachunkowości w podejmowaniu decyzji zarządczych</i> , Wydawnictwa Naukowe WZ Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa
1998	Jarugowa A., Nowak W.A., Szychta A.	<i>Zarządzanie kosztami w praktyce światowej</i> , ODiDK, Gdańsk
1998	Sobańska I.	<i>Rozwój systemów rachunku kosztów w gospodarce rynkowej</i> , Wydawnictwo RaFiB, Łódź
1999	Jaruga A., Nowak W.A., Szychta A.	<i>Rachunkowość zarządcza. Koncepcje i zastosowania</i> , Absolwent, Łódź; WSPiZ, Łódź 2001
2000	Gabruszewicz W., Kamela-Sowińska A., Poetschke H.	<i>Rachunkowość zarządcza</i> , PWE, Warszawa
2000	Karmańska A.	<i>Modelowanie rachunkowości zarządczej ubezpieczyciela na podstawie rachunku kosztów działań</i> , Wydawnictwo SGH, Warszawa
2000	Turyna J., Pułaska-Turyna B.	<i>Rachunek kosztów i wyników</i> , Finanse – Serwis, Warszawa
2001	Nowak E.	<i>Rachunek kosztów przedsiębiorstwa</i> , Wydawnictwo Ekspert, Wrocław, 2007, 2010
2001	Nowak E.	<i>Rachunkowość zarządcza</i> , Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków
2002	Świdarska G.K. (red.)	<i>Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów</i> , Difin, Warszawa

Tabela 1, cd.

1	2	3
2002	Czubakowska K., Winiarska K.	<i>Rachunek kosztów w przemyśle, handlu, usługach</i> , ODDK, Gdańsk
2003	Karmańska A.	<i>Rachunkowość zarządcza ubezpieczyciela. Modelowanie na podstawie rachunku kosztów działań</i> , Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
2003	Kiziukiewicz T. (red.)	<i>Zarządcze aspekty rachunkowości</i> , PWE, Warszawa
2003	Nowak E.	<i>Zaawansowana rachunkowość zarządcza</i> , PWE, Warszawa
2003	Sobańska I. (red.)	<i>Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza: najnowsze tendencje, procedury i ich zastosowanie w przedsiębiorstwach</i> , C.H. Beck, Warszawa
2003	Sojak S.	<i>Rachunkowość zarządcza</i> , TNOiK, Toruń
2003	Świdarska G.K. (red.)	<i>Informacja zarządcza w procesie formułowania i realizacji strategii: wyzwanie dla polskich przedsiębiorstw</i> , Difin, Warszawa
2003	Sołtys D. (red.)	<i>Rachunkowość zarządcza przedsiębiorstw. Rachunek kosztów</i> , Wydawnictwo AE Wrocław, Wrocław
2004	Nowak E., Piechota R., Wierziński M.	<i>Rachunek kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem</i> , PWE, Warszawa
2004	Sojak S., Józwiak H.	<i>Rachunek kosztów docelowych</i> , Oficyna Ekonomiczna, Kraków
2004	Ossowski M.	<i>Rachunek kosztów</i> , Wydawnictwo ODDK, Gdańsk
2005	Ciechan-Kujawa M.	<i>Rachunek kosztów jakości: wykorzystanie w zarządzaniu przedsiębiorstwem</i> , Oficyna Ekonomiczna, Kraków
2005	Piechota R.	<i>Projektowanie rachunku kosztów działań: Activity Based Costing</i> , Difin, Warszawa
2005	Piosik A.	<i>Budżetowanie i kontrola budżetowa w warunkach rachunku kosztów działań</i> , Difin, Warszawa
2006	Czubakowska K., Gabrusewicz W., Nowak E.	<i>Podstawy rachunkowości zarządczej</i> , PWE, Warszawa
2006	Karmańska A. (red.)	<i>Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów w systemie informacyjnym przedsiębiorstwa</i> , Difin, Warszawa
2006	Nowak E. (red.)	<i>Strategiczne zarządzanie kosztami</i> , Oficyna Ekonomiczna, Kraków
2006	Piosik A.	<i>Zasady rachunkowości zarządczej</i> , Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
2007	Nowak E. (red.)	<i>Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi</i> , Wydawnictwo AE, Wrocław
2007	Nowak E., Nita B. (red.)	<i>Budżetowanie w przedsiębiorstwie. Organizacja, procedury, zastosowanie</i> , Wolters Kluwer Polska, Kraków

1	2	3
2007	Szychta A.	<i>Etapy ewolucji i kierunki integracji metod rachunkowości zarządczej</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź
2008	Nita B.	<i>Rachunkowość w zarządzaniu strategicznym przedsiębiorstwem</i> , Oficyna a Wolters Kluwer business, Kraków
2009	Dobija D., Kucharczyk M. (red.)	<i>Rachunkowość zarządcza. Teoria, praktyka, aspekty behawioralne</i> , Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa
2009	Nita B.	<i>Rola rachunkowości zarządczej we wspomaganiu zarządzania dokonaniem przedsiębiorstwa</i> , Wydawnictwo UE, Wrocław
2009	Sobańska I. (red.)	<i>Rachunek kosztów. Podejście operacyjne i strategiczne</i> , C.H. Beck, Warszawa
2010	Sobańska I. (red.)	<i>Rachunkowość zarządcza. Podejście operacyjne i strategiczne</i> , C.H. Beck, Warszawa
2010	Świdarska G.K. (red.)	<i>Controlling kosztów i rachunkowość zarządcza</i> , Difin, Warszawa
2010	Jaruga A.A., Kabalski P., Szychta A.	<i>Rachunkowość zarządcza</i> , Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa
2010	Sojak S.	<i>Rachunek kosztów. Podstawowe aspekty sprawozdawcze i decyzyjne</i> , SKwP, Warszawa

Źródło: opracowanie własne na podstawie studiów literatury przedmiotu.

Przegląd – w ujęciu chronologicznym – tematyki publikacji naukowych, wydanych po roku 1990 r. pozwala zaobserwować ewolucję w zakresie rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej. Nastąpiło rozszerzenie i przyspieszenie badań naukowych w tej dziedzinie. Zdaniem A. Szychty ich celem jest przede wszystkim „poznanie istoty, specyfiki i uwarunkowań implementacji nowych anglo-amerykańskich i japońskich koncepcji i metod rachunkowości zarządczej a także zakresu i narzędzi controllingu jako koncepcji sterowania jednostkami gospodarczymi w krajach niemieckojęzycznych, jak również określenie kierunku oraz uwarunkowań projektowania i wdrażania systemów rachunku kosztów i wyników, metod budżetowania, systemów pomiaru wyników itp., zapewniających realizację zadań rachunkowości zarządczej i finansowej w jednostkach gospodarczych w okresie ich przekształceń własnościowych, organizacyjnych i technologicznych” [Szychta 2006, s. 132]. W ostatnich latach zainteresowanie rachunkowością zarządczą, jej instrumentarium, przydatnością do podejmowania decyzji zarządczych znacznie wzrasta. Świadczą o tym organizowane z dużym powodzeniem cykliczne konferencje, poświęcone szeroko pojętej rachunkowości i jej roli w zarządzaniu przedsiębiorstwem oraz zagadnieniom controllingu, organizowane m.in. przez:

- Katedrę Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (konferencja z cyklu „Rachunkowość a controlling” – XVI edycja),

- Instytut Rachunkowości Uniwersytetu Szczecińskiego, w ostatnich latach wspólnie z Katedrą Rachunkowości Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie (konferencja z cyklu „Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi” – XIX edycja).

Problematyka ta stanowi również jeden z zakresów tematycznych poruszanych na corocznym Ogólnopolskim Zjeździe Katedr Rachunkowości.

Wynikiem tych spotkań są liczne publikacje oscylujące w obszarze rachunkowości zarządczej. Wzrost zainteresowania rachunkowością zarządczą nastąpił również przez polskich praktyków rachunkowości i zarządzania. Niejednokrotnie są oni uczestnikami konferencji naukowych, gdzie wymieniają poglądy z wdrażania nowoczesnych rozwiązań w zakresie systemów rachunku kosztów czy narzędzi rachunkowości zarządczej zarówno na poziomie operacyjnym, jak i strategicznym. Przejawem rosnącego zainteresowania rachunkowością zarządczą wśród praktyków jest zwiększające się z roku na rok zainteresowanie studiami podyplomowymi – również w zakresie rachunkowości zarządczej i controllingu, a nie tylko rachunkowości i podatków, seminariami oraz szkoleniami obejmującymi tę tematykę. Coraz częściej można spotkać opis zastosowania określonych metod i wdrażania systemów rachunkowości zarządczej w przedsiębiorstwach w Polsce oraz za granicą. Opracowania te prezentowane są m.in. na łamach czasopisma „Controlling i Rachunkowość Zarządcza”. Bardzo często autorami tych opracowań są praktycy rachunkowości. Wykorzystanie rachunkowości zarządczej w praktyce gospodarczej, ewolucja stosowanych narzędzi, wpływ różnych czynników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych na kształtowanie praktyki rachunkowości przydatnej w zarządzaniu jednostką gospodarczą stają się coraz częściej tematami badawczymi pracowników naukowych, uwieńczonymi często stopniem naukowym⁵.

Ogromny wkład w propagowanie i rozpowszechnianie metodologii rachunkowości zarządczej mają pracownicy ośrodków naukowych, szczególnie ośrodka łódzkiego, wrocławskiego, warszawskiego czy szczecińskiego⁶. W ośrodku łódzkim, oprócz prof. A. Jarugowej badania w zakresie rachunkowości zarządczej prowadzili też inni pracownicy, wśród nich I. Sobańska i A. Szychta. Należy nadmienić, iż Katedra Rachunkowości UŁ przygotowała również pierwszy w kraju skrypt *Rachunkowość zarządcza I. Problemy. Zadania. Gry*, opublikowany w 1991 r., oraz książkę

⁵ W ostatnich dwóch dekadach wzrosła liczba prac doktorskich poświęconych problematyce szeroko pojętej rachunkowości zarządczej i controllingowi. Nie sposób ich wymienić na stronach niniejszego opracowania. Imponująca jest również liczba prac habilitacyjnych poświęconych rachunkowi kosztów i rachunkowości zarządczej w tym okresie (m.in. [Luty 1991; Sołtys 1992; Kwiecień 1993; Kardasz 1994; Czubakowska 1996; Winiarska 1996; Sojak 1997; Gierusz 1998; Sobańska 1999; Turyna 1999; Karmańska 2002; Piosik 2004; Szychta 2007; Chluska 2008; Nita 2009, Kowalak 2009; Kotapski 2010]) – za: wykaz prac habilitacyjnych w: *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, t. 37 (93), SKwP, Warszawa 2007.

⁶ Oczywiście w tym miejscu nie należy pomniejszać zasług innych ośrodków naukowych, które są nie mniej znaczące.

Rachunkowość dla menedżerów (RaFiB, Łódź 1992). Dwie monografie zespołowe, które powstały w Katedrze (A. Jarugowa, I. Sobańska, R. Sochacka, *Metody kalkulacji. Koszty. Ceny. Decyzje*, PWE 1991, oraz *Współczesne problemy rachunkowości* pod redakcją A. Jarugowej, PWE 1991) pozwoliły wówczas zapoznać się z dorobkiem teoretycznym, nieodzownym do zrozumienia koncepcji, procedur i technik rachunkowości zarządczej w warunkach rynkowych. Dotyczyło to zarówno studentów, jak i katedry kierowniczej w praktyce [Jarugowa (red.) 1992].

I. Sobańska opracowała zakres rachunkowości zarządczej, uwzględniający stan teorii i praktyki, przygotowując dorobek naukowy *Rachunkowość 2000 r.* [Sobańska 1999]. W niniejszym opracowaniu autorka przedstawiła pojęcie, cele rachunkowości zarządczej, fazy jej rozwoju, rachunkowość zarządczą w gospodarce rynkowej, prawne jej aspekty w praktyce oraz bazę rachunkowości zarządczej i bariery jej rozwoju. Badania autorki w tym kierunku były kontynuowane, a ich owocem są cenne – zarówno dla młodszej kadry naukowej, jak i praktyków – opracowania w postaci książek oraz licznych artykułów⁷. Cenny wkład w przybliżenie rozwoju rachunkowości zarządczej na świecie i w Polsce mają również A. Szychta, A. Karmańska, E. Nowak czy B. Nita⁸ którzy są autorami wielu publikacji z tej dziedziny.

Ponadto I. Sobańska, A. Szychta, G.K. Świdzka czy T. Wnuk na podstawie badań empirycznych niejednokrotnie przedstawiali wyniki zastosowania narzędzi rachunkowości zarządczej w praktyce polskich przedsiębiorstw [Sobańska 2002, Sobańska, Wnuk 2000; Szychta 2001, 2002, 2006; Świdzka i in. 2002, Wnuk 2005].

3. Zakończenie

Zainteresowanie rachunkowością zarządczą w Polsce w ostatnich latach ciągle wzrasta zarówno wśród pracowników naukowych, jak i praktyków jednostek gospodarczych. Wraz z rozwojem tej dyscypliny naukowej powstaje coraz więcej publikacji poświęconych rachunkowości zarządczej, jej metodom czy nowoczesnym systemom rachunku kosztów wspomagającym zarządzanie. Rozwój rachunkowości zarządczej w Polsce próbuje sprostać dynamicznemu rozwojowi rachunkowości zarządczej na świecie. Nasilenie się wpływu procesów globalizacji na naszą gospodarkę, a także umiędzynarodawianie przedsiębiorstw skutkuje stopniowym wzrostem zainteresowania coraz to nowymi narzędziami rachunkowości zarządczej i nowoczesnymi rozwiązaniami w ramach rachunku kosztów. Obserwuje się również wyraźne przesunięcie akcentu na generowanie informacji dotyczących otoczenia organizacji, na wspomaganie dostosowania się jednostek gospodarczych do konkurencyjnego rynku

⁷ Ze względu na ramy objętościowe niniejszego opracowania autorka ograniczyła się tylko do prezentacji publikacji ujętych w tabeli 1.

⁸ Na przykład B. Nita przeprowadził dogłębne badania w zakresie ewolucji rachunkowości zarządczej, od rachunku kosztów do strategicznej rachunkowości zarządczej (szerzej zob.: [Nita 2008, 2005]).

oraz na obsługę zarządzania strategicznego. Współczesna rachunkowość zarządcza jest ukierunkowana bowiem na aktywne wspomaganie menedżerów w kształtowaniu przyszłości przedsiębiorstwa za pomocą wielu analiz i rachunków problemowych.

Literatura⁹

- Biadacz R., *Rachunkowość zarządcza w Polsce w latach 1950-1990*, [w:] E. Nowak, M. Nieplowicz (red.), *Rachunkowość a controlling*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 123, Wrocław 2010.
- Chluska J., *Model rachunku kosztów standardowych świadczeń zdrowotnych szpitala*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2008.
- Czubakowska K., *Rachunek wyników w systemie controllingu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1996.
- Gierusz J., *Rachunek kosztów produkcji sprzężonej. Aspekty metodologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998.
- Jaruga A., *Rachunkowość zarządcza w nowych programach studiów*, Zeszyty Teoretyczne RN, Warszawa 1992.
- Jaruga A., *Rachunkowość zarządcza – od systemu informacji do współudziału w zarządzaniu*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej, t. 41, SKwP, Warszawa 1997.
- Jaruga A., *Rachunkowość zarządcza na świecie: wczoraj – dziś – jutro*, „Controlling i Rachunkowość Zarządcza w Firmie”, egzemplarz promocyjny, 1999.
- Jaruga A., Szychta A., *Rozwój rachunku kosztów działań*, „Rachunkowość” 1994, nr 10.
- Jaruga A. (red.), *Współczesne problemy rachunkowości*, PWE, Warszawa 1991.
- Kardasz A., *Rachunek wyników i jego funkcjonowanie w podmiocie gospodarczym*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 1994.
- Karmańska A., *Modelowanie rachunkowości zarządczej ubezpieczyciela na podstawie rachunku kosztów działań*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2002.
- Kotapski R., *Budżetowanie w zarządzaniu przedsiębiorstwem budowlano-montażowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2010.
- Kowalak R., *Benchmarking jako metoda zarządzania wspomagająca controlling przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2009.
- Kwiecień M., *Rachunkowość jako narzędzie zarządzania. System z bazą wiedzy*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 1993.
- Luty Z., *Planistyczny rachunek kosztów i wyników*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 1991.
- Messner Z., *Perspektywy rachunkowości w Polsce – nauka i praktyka – główne kierunki rozwoju w najbliższych latach*, [w:] W. Bień, Z. Messner, Z. Paryziński (red.), *1907-1997 Rachunkowość. Historia. Perspektywy*, SKwP, Warszawa 1997.
- Nita B., *Strategiczna rachunkowość zarządcza. Ujęcie modelowe*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1080, Wrocław 2005.
- Nita B., *Ewolucja rachunkowości zarządczej, od rachunku kosztów do strategicznej rachunkowości zarządczej*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego nr 14, Wrocław 2008.
- Nowak E., *Rachunkowość zarządcza strategiczna i operacyjna*, „Controlling i Rachunkowość Zarządcza” 2000, nr 5.
- Piosik A., *Budżetowanie i kontrola budżetowa w warunkach kosztów działań*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice 2004.

⁹ W wykazie literatury pominięto pozycje książkowe ujęte w tabeli 1.

- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15 stycznia 1991 r., w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości, DzU z 1991, nr 10, z 1992, nr 96.
- Sobańska I., *Jak zmienia się praktyka rachunkowości zarządczej na przełomie XX i XXI wieku (część II – Polska)*, „Controlling i Rachunkowość Zarządcza” 2002, nr 1.
- Sobańska I., *Tendencje rozwoju rachunku kosztów w Niemczech*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1999.
- Sobańska I., Wnuk T., *Zmiany w praktyce rachunkowości na przełomie XX i XXI wieku*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej nr 56, SKwP, Warszawa 2000.
- Sojak S., *Rachunkowość w warunkach inflacji*, Wydawnictwo UMK, Toruń 1997.
- Sołtys D., *Przesłanki metodologiczne realizacji funkcji rachunku kosztów w warunkach produkcji aparaturowej*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1992.
- Szycha A., *Historyczne i metodologiczne aspekty rachunku kosztów działań*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 10 (66), SKwP, Warszawa 2002.
- Szycha A., *Kierunki i czynniki rozwoju praktyki rachunkowości zarządczej w Polsce*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 35 (91), SKwP, Warszawa 2006.
- Szycha A., *Kierunki i metody badań naukowych w rachunkowości zarządczej na przełomie XX i XXI wieku*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 27 (83), Warszawa 2005.
- Szycha A., *Ramy koncepcyjne strategicznej rachunkowości zarządczej: in statu nascendi*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 31 (87), Warszawa 2006.
- Szycha A., *Zastosowanie metod rachunkowości zarządczej w przedsiębiorstwach w Polsce*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 5 (61), SKwP, Warszawa 2001.
- Świdarska G.K. Rybarczyk K., Pielaszek M., *Obiektowy rachunek kosztów*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 8 (64), SKwP, Warszawa 2002.
- Turyńska J., *System informacyjny rachunkowości w podejmowaniu decyzji zarządczych*, Wydawnictwo UW, Warszawa 1999.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU z 1994, nr 121, z późn. zm.; ostatnie zmiany DzU z 2009, nr 152, poz. 1223, nr 157, poz. 1241, nr 165, poz. 1316 oraz z 2010, nr 47, poz. 278.
- Winiarska K., *Rachunek kosztów i wyników w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1996.
- Wnuk T., *Implementacja rachunku kosztów działań w średniej wielkości polskim przedsiębiorstwie*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 29 (85), Warszawa 2005.

MANAGEMENT ACCOUNTING IN POLAND AFTER 1990

Summary: In a transformation of the Polish economy and development in business, which took place in the XXth century and is still in progress, it is necessary to use management tools in the field of accounting in the management of modern business. In the last two decades (from about 1985) a dynamic development of management accounting is observed. In parallel, changes occur in the field of research in management accounting, both for its scope, as well as applied research methods. Many authors also in Poland have written about the development of management accounting. This study is a continuation of the framework “Management accounting in Poland in the years 1950-1990” and aims at presenting the development of management accounting in Poland after 1990 on the basis of the literature.